

LITERATURA · ARTS · INFORMACIÓ

PONT
BLAU

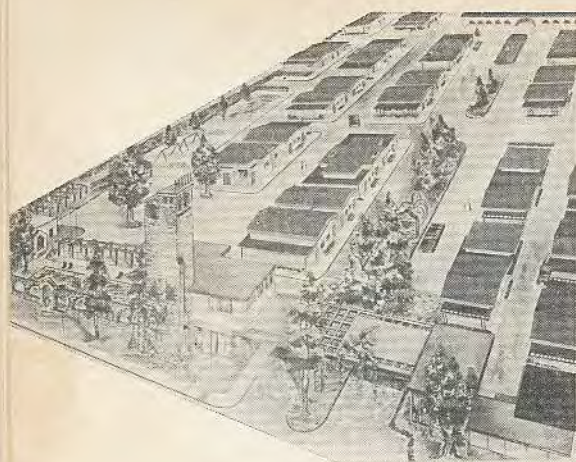

59

SETEMBRE
1 9 5 7

Anfa SUPER MOTEL

MONTERREY, N. L.
 CARRETERA A U.S.A.
 4 Km. AL N. DE
 LA CIUTAT

RESTAURANT I BAR
 106 CAMBRES AMB AIRE ACONDICIONAT
 106 BANYS - 106 TELEFONS
 BILLAR - PING-PONG - CURIOS
 JARDÍ PER A INFANTS
 PISCINA AMB AIGUA ELECTROPURA

S U M A R I

<i>París 1900</i> , oli per HERMEN ANGLADA CAMARASSA	Portada
<i>Editorial</i>	261
<i>A l'expectativa de la croada</i> , per A. TONA NADALMAI	262
<i>Entre els mercaders francs</i> , per LLUÍS NICOLAU D'OLWER	265
<i>Isabel de Villena, escriptora aristòcrata</i> , per JOAN FUSTER	266
<i>Hom podria fer una història</i> , per ANTONI DE CAP- MANY	268
<i>La raó d'una actitud nacional</i> , per JOAN ANTONI PA- LERM VICH	269
<i>Al temps de les cigarretes</i> , per ENRIC GUI TER	272

INFORMACIÓ I COMENTARIS

<i>La sardana a París</i> , per BRAULI SOLSONA	276
<i>D'una estada a Mallorca</i> , per FRAMC SHOR	277
<i>Congrés Ibero-american d'Estudiants</i>	279
<i>Per la catalanització de Catalunya</i>	281
<i>La nostra informació. El 14 d'abril a Guadalajara.</i> <i>Homenatge a Margarida Xirgu</i>	282
<i>Cartes dels Països de Llengua Catalana: de València,</i> per E. S. G.	286
<i>Els Jocs Florals</i>	290
<i>Noticiari</i>	291

Subscripció: Mèxic, un any . . . 30.00 pesos mex.
Fora de Mèxic . . . 3.00 Dls.
Un número . . . . . 3.50 pesos mex.

Isabel de VILLENA,

ESCRITORA ARISTÒCRATA

Per JOAN FUSTER

SEGONS les notícies que en dona l'erudit siscentista fra Hipòlit Samper, Elionor de Villena — després, sor Isabel, en prendre l'hàbit de l'orde de santa Clara — era filla natural del famós don Enric de Villena, el pintoresc cavaller que la llegenda fa nigromàntic, autor a més de *Los dotze treballs d'Hèrcules*. Per aquesta sola línia coneguda — ignorem qui en fou la mare —, l'abadessa del monestir de la Trinitat, de València, descendia dels reis de Catalunya-Aragó, puix que el primer — i únic — marquès de Villena, avi de don Enric, era al seu torn nét de Jaume II. Els escriptors valencians del segle xv, que tan respectuosament es referiren sempre a sor Isabel, no s'oblidaven de subratllar, en adreçar-se a ella, l'origen august de llur col·lega prelada.

*D'aquella tan alta, tan forta i gran soca
de l'arbre real dels reis d'Aragó
sou vós una branca ab virtut no poca...*

diu Bernat Fenollar en la dedicatòria de *Lo Passi en cobles*. «Puix essent gran senyora e de real llinatge, haveu menyspreat de aquest trist món les honors e riqueses», repeteix Miquel Peres, en la pàgina inicial de la seva traducció del Kempis. Sembla que fins als quinze anys, en què entrà en el monestir, Elionor va viure junt a la reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim, al Palau Reial de València.

Els crítics han destacat la influència que sobre sor Isabel de Villena hagué d'exercir, sens dubte, aqueixa infància transcorreguda en l'ambient àulic. Certament, la cort valenciana d'aleshores tindria un clima més aviat sever, sense massa pompa ni massa esplendor — dona Maria fou una reina

lletja, trista i malalta —; però no per això relaxat en l'etiqueta. Ni la seua escrupolosa preocupació teològica i ètica, ni l'austeritat del claustre, ni tan sols el tema evangèlic que pren per a la seua obra, no aconseguen desplaçar de la imaginació de sor Isabel el record — o l'enyorança — dels cerimonials palatins: ans bé, la vistositat de l'espectacle mundà, aristocràtic, s'insereix, «contrafet a l'espiritual», i sense gens de violència, en el relat candorós del *Vita Christi*. Si les escenes diguem-ne «històriques», extretes generalment de l'Esclusiva canònica, l'abadessa sol descriure-les ajustades a la seua experiència del viure humil, i les vesteix amb mots i detalls de saborosa quotidianitat, els passatges «al·legòrics», en canvi, acostuma decorar-los amb reminiscències del faust cortesà. L'aristòcrata que fou Elionor de Villena es revela així, plenament i espontània, en el curs de la fabulació alligadora del seu llibre.

Ha estat dit que sor Isabel veia el cel com un gran palau. Això és exacte. La familiar expressió «cort celestial» — familiar, piadosament familiar, si més no avui — té per a ella un sentit rigorós i literal. I, en conseqüència, els personatges del *Vita Christi* que ja pertanyen al món sobrenatural — particularment els àngels — tenen assignat un càrrec àulic, es mouen i es comporten d'acord amb un graciós protocol, i parlen amb fórmules que hi són consonants. Sant Miquel, per exemple, és «lo visrei». Déu mateix se li adreça, dient-li: «Oh, visrei!, vós siau molt bé vengut...» Sant Gabriel és «secretari» del Senyor, i «lo pus dispost entre tota la cavalleria de vostra real cort». Quan els patriarques

de la Llei antiga — sempre al·legòricament — van a visitar la verge Maria després de l'anunciació, per tal de complimentar-la i d'agrair-li que hagués dit el seu sí redemptor, «lo visrei» sant Miquel n'organitza la comitiva: ordena i concerta una barrejada multitud simbòlica i bíblica com per a una recepció reial, segons el grau de mèrits i de categories. «L'orde que a mi par se deu tenir en aquesta anada», exposa sant Miquel, «és aquest: que vós (Misericòrdia), e Pietat, vostra germana, porteu lo venerable Adam enmig de vosaltres, e la senyora Fe vaja primera e sia guia de tots. . . E al costat de Adam irà la sua virtuosa muller Eva, e portar l'han del braç Amor e Esperança, car qui molt ama molt espera. E, com les dones sien singularment amables per natura, amor les ha de unir ab nostre senyor Déu. . . E aprés de Adam i de Eva irà lo seu santíssim fill Abel, acompanyat de Puritat e de Devoció; e tots los altres seguiran aquestos, e cascú irà acompanyat de dos donzelles de aquelles que vivint en lo món hauran amat e seguit». Misericòrdia — virtut personificada — comença un seu parlament a l'arcàngel Miquel amb aquestes paraules: «Senyor, vós sou ací lloctinent general de la Majestat real de nostre senyor Déu. . .» Podríem acumular una infinitat de textos d'identica significació.

La celeste monarquia és, doncs, en sor Isabel, una rèplica — potenciada, és clar — de la monarquia que ella conegué en la cort de la reina Maria. Però, ben mirat, no es tracta solament d'una «visió», ni d'un procediment «per a péixer lo ull de la imaginació», com diria fra Antoni Canals. El sentiment aristocràtic de l'escriptora valenciana impregna la seua mateixa manera de narrar, fins i tot quan parla de fets que ja no participen de la magnificència de l'empiri. Jesucrist és designat ben sovint, per la prelada claresa, amb els tractaments de «sa majestat» i «sa mercè»; i amb els de «sa mercè», «sa altesa», «sa senyoria», la Mare de Deu. A vegades, algun símil, alguna simple i senzilla comparança, s'hi fa en termes palatins: «Justícia va davant la mia cara», diu el Senyor, «així com mes-

tre sala. . .» Aquesta transferència a l'esfera divina dels atributs de la reialesa terrenal es justifica, dins les concepcions de sor Isabel, en una convicció bàsica, altrament natural en una persona tan de prop vinculada a una dinastia regnant: la convicció del dret diví de les monarquies. Quan els tres reis d'Orient, a Betlem, es disposen a besar la mà de la verge Maria, la Senyora no ho permet — afirma l'abadessa — «per donar honor a la dignitat reial, sabent quant és a nostre Senyor cara». I si la dignitat reial en si gaudeix d'una tal predilecció divina, els reis de Catalunya-Aragó són encara — diguem-ho de passada — agraciats per Déu d'un particular «privilegi de gran excel·lència»: sor Isabel el veu en el fet que aquells posseeixen una camisa usada per Jesús infant, i té la seguretat que el «Senyor que l'ha vestida i portada farà grandíssimes misericòrdies a la casa d'Aragó e a tots los devallants de aquella». La pròpia sor Isabel y *comprise*, suposem.

Convé indicar, però, a fi de no desorbitar les coses, que aquesta versió «monàrquica» del món sobrenatural, essencial en el *Vita Christi* de l'abadessa de la Trinitat, no li és ni de bon tros exclusiva. La trobem, més o menys perfilada, en molts escriptors religiosos de l'Edat mitjana. En general, pot assegurar-se que se'ls fa necessària — a ells i a tots els autors cristians que, tenint un públic popular, viuen en una època en què les institucions civils són monàrquiques. És una forma de fer intel·ligible, mitjançant un paral·lel eficaç, l'òrbita de conceptes i de relacions que el cristianisme atribueix a «l'altra vida». La idea de Déu es inseparable de la idea de majestat, en l'accepció política del mot. Ara bé: la singularitat de sor Isabel de Villena radica en la manera prolixa, gairebé voluptuosa, que té d'emprar aquell recurs. Ens adonem de seguida, en llegir el seu llibre, que hi ha alguna cosa més que la mera necessitat suàsoria o que l'exemplificació convincent. L'abadessa no sols *veu* — i procura fer veure — el cel com «un palau», sinó que a més el veu com ella recorda — o, repetesc, enyora — el palau reial, i real, de la seua infantesa, i encara amb esperit de dama

palatina, atenta a les reverències i als formulismes del ritual cortesà. En això, no podem deixar d'identificar-hi, per molta part que vulguem reconèixer a la tradició literària i piadosa, el pes de l'aristocràticisme originari de sor Isabel de Villena, educada a la cort de la reina Maria.

I també el comprovem, així mateix, en un altre punt ben curiós: en l'actitud de l'abadessa de la Trinitat davant la massa popular, davant el «poble menut». Sor Isabel en destaca, més d'una vegada, la vel·leïtat, la inconstància. Aquell poble que havia aclamat Jesús, a la seua entrada a Jerusalem, uns dies més tard l'acusaria i s'alegraria del seu suplici. El poble és sempre voluble: sor Isabel fa aquesta observació tant des de l'angle dels sacerdots deïcides, com des del seu mateix. «Són tan mutables, que de hora en hora muren de opinió», fa dir a un «bisbe» o sacerdot hebreu. «La gent popular», afegeix pel seu compte,

«així és com les ones de la mar, que sobtament puguen al cel e en aquella hora mateixa devallen en terra». Quan la multitud arrossega Jesús cap a «la posada» de Caifàs, l'abadessa anota que «lo poble sense consciència» «en tals desòrdens e crueltats se delita». A la inconstància, doncs, agrega la crueltat i la inconsciència. I encara hi posa la maledicència. Maledicència, concretament, dirigida contra l'aristocràcia. Ho diu a propòsit de la Magdalena: era Magdalena, en efecte, una dona frívola, però sor Isabel creu que la «gent menuda» n'exagerava els pecats i n'augmentava la mala fama, perquè es complau «en dir mal de *les grans dones* per poca causa que hi veja». Un instint de classe, diríem, hi entra en joc... Hi ha en tot això, evidentment, una punta de desconfiança i de censura, explicable, com sosté Miquel i Planas, pel fet d'ocupar l'escriptora l'extrem oposat en la jerarquia social.

Hom podria fer una història econòmica particular de cada ciutat catalana. ¿Què no es podria escriure de Perpinyà, que a mitjan segle XIV comptava, dins el seu clos, tres-cents quaranta-nou mestres en l'art de la llana, que eren caps de família? L'enumeració puntual de tots els rams de la indústria formaria per ella sola una obra, puix que es tracta d'una ciutat els oficis mecànics de la qual, per llur poder, nombre i importància, el 1449 es feren assenyalar la tercera part de les places del Consell municipal per concessió de la reina Maria, governadora general de la Corona, que va crear aquesta tercera classe de la nova planta que donà al règim polític perpinyanès. El comerç que aquella ciutat va fer, durant molts segles, de les seves pròpies manufactures, amb els països estrangers, fomentat per reiterats privilegis que els reis d'Aragó van dispensar-li, arribà a ser tan florent, que només l'avantatjava el de Barcelona. Marineu, que la visità a finals del regnat de Ferran el Catòlic, la celebra com una població insigne per les seves fàbriques de llana i per les seves púrpires; i Gaspar Barreyros, que hi va passar a mitjan segle XVI, de pas cap a Milà, diu en la seva Corografia que la principal indústria d'aquella ciutat era la tèxtil, la qual ocupava molts obrers.

ANTONI DE CAPMANY.